تاند ۲۰۱۸/۰۶/۱۰

معارف افغانستان؛ از شعار ها تا واقعیت های تلخ

بهبود وضعیت معارف در طول ۱۷ سال گذشته، یکی از شعارهای مهم و برجستهٔ دولت افغانستان و جامعهٔ جهانی بود؛ اما با گذشت این مدت طولانی و مصرف میلیارد ها دالر، با آن که معارف پیشرفت های چشم گیری نیز داشته، ولی هنوز هم مشکلات و چلنج های زیادی این عرصهٔ حیاتی را تهدید می‌کند و میلیون‌ها کودک افغان از رفتن به مکاتب محروم اند.

تحقیق تازهٔ مشترک یونیسف و وزارت معارف افغانستان نشان می‌دهد که در سراسر افغانستان ۴۴ درصد (۳/۷ میلیون) کودک واجد شرایط، از رفتن به مکاتب محروم اند. ناامنی ها، نبود سهولت های لازم در مکاتب، بی‌جا شدن از مسکن و ازدواج های زیر سن از عواملی اند که در گزارش مذکور در پیوند به این وضعیت بیان شده است.[1]

عرصهٔ معارف که یکی از اساسی ترین و حیاتی ترین بخش های زندگی بشریت می باشد و نقش مهمی در روند پیشرفت جوامع بشری دارد، در حال حاضر علاوه بر این که ناامنی ها، پایین بودن کیفیت، فساد اداری در ادارات تعلیمی و سایر مشکلات، این عرصهٔ حیاتی را در افغانستان تهدید می‌کند، سیطرهٔ همزمان حکومت و طالبان بر مکاتب و ادارات تعلیمی در مناطق تحت کنترول طالبان نیز یکی دیگر از مشکلاتی است که معارف کشور با آن روبرو است.

عرصهٔ معارف و تعلیم و تربیه در افغانستان، چگونگی تعامل حکومت وحدت ملی با معارف و مشکلات موجود در معارف کشور از جمله مواردی اند که در این تحلیل روی آن بحث صورت گرفته است.

معارف در افغانستان

نخستین مکتب به سبک امروزی حدود ۱۱۵ سال قبل از امروز در سال ۱۲۸۲هـ ش در زمان سلطنت امیر حبیب الله خان تأسیس شد که معلمان و مسؤولین اداری آن از کشور هند بودند و نیز در آن زمان برای پیشرفت و بهبود معارف گام‌های مقدماتی برداشته شد؛ اما در زمان امان‌الله خان معارف کشور نسبت به قبل مورد توجه بیشتر قرار گرفت، مکاتب در کابل و دیگر ولایات کشور توسعه پیدا کرد، وزارت معارف تأسیس گردید و نیز انجمنی برای تألیف و ترجمهٔ کتاب‌های درسی و بررسی وضعیت مکتب‌ها و شاگردان در کابل تأسیس گردید.

با آن که این سلسله از آغاز الی کودتای خونین کمونیستی ۷ ثور ۱۳۵۷هـ ش سیر صعودی داشت، اما بعد از آن تا حملهٔ امریکا بر افغانستان در سال ۱۳۸۰هـ ش، به دلیل تحولات عمیق سیاسی، اجتماعی، جنگ و منازعات در کشور، این عرصه نیز فراز و نشیب‌های زیادی را متحمل شد و ضربهٔ سنگینی به پیکر آن وارد شد.

پس از سقوط رژیم طالبان و تشکیل نظام جدید، وضعیت معارف دچار تحول شد و صفحهٔ جدیدی در این عرصه رقم خورد. در سراسر افغانستان هزارها مکتب فعال گردید و صدها هزار متعلم در آن مشغول فراگیری آموزش شدند. چنانچه در سال ۱۳۸۰ هـ ش، ۳۳۸۹ مکتب در افغانستان فعال بود؛ اما اکنون این رقم نظر به معلومات وزارت معارف افغانستان به ۱۷۴۰۰ باب می‌رسد که نزدیک به ۹ میلیون متعلم در آن مشغول آموزش اند.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

با این همه، مشکلات و چلنجی‌های نیز وجود دارد که معارف افغانستان از آن متأثر می‌باشد. پایین بودن کیفیت معارف، نبود امنیت، موجودیت فساد، فقدان مواد درسی لازم و کمبود معلمان مسلکی از جمله مشکلاتی اند که معارف افغانستان با آن دست و پنجه نرم می‌کند.

تعامل حکومت وحدت ملی با معارف

بهبود وضعیت معارف یکی از شعارهای برجستهٔ رئیس جمهور غنی در زمان پیکارهای انتخاباتی بود و با رسیدن او به کرسی ریاست جمهوری، در اوایل کارش در مراسمی به مناسبت تجلیل از روز معلم (۲۳ میزان ۱۳۹۳هـ ش) بر عملی شدن شعارهای خود تعهد تازه بست.

رئیس جمهور غنی تعهد نمود که جهت بهبود و ارتقای سطح دانش معلمان کشور سعی و تلاش خواهد کرد، برای بلند بردن کیفیت تعلیم و تربیه سرمایه گذاری بیشتر روی معلمان صورت خواهد گرفت تا فارغان صنوف ششم، نهم و دوازدهم ما نیز صاحب کار آبرومندانه گردد و با عزت زندگی کنند. او همچان وعده نمود که فاصلهٔ مدرسه و مکتب را از بین خواهد برد و به تعلیمات دینی توجه بیشتر خواهد نمود. بربنیاد تعهدات رئیس جمهور، در زمان شش ماه برای تمام معلمان کشور در ولایات مربوطه شان یک یک نمره زمین توزیع خواهد شد و نیز خطاب به معلمان گفت: «به هر اندازهٔ که با فساد مبارزه نمودید و عواید دولت ازین مدرک بیشتر گردید، به همان اندازه در معاشات تان افزودی به عمل خواهد آمد.»[2]

هرچند این تعهدات رئیس جمهور غنی در اوایل کار حکومت وحدت ملی امیدواری‌ها و خوشبینی‌های را در رابطه به بهبود وضعیت معارف به بار آورد، اما با گذشت بیش از یک سال از عمر حکومت وحدت ملی، رئیس جمهور غنی خود به خاطر عدم عمل بر تعهداتش از معلمان پوزش خواست و یک بار دیگر در مراسم آغاز سال تعلیمی ۱۳۹۵هـ ش تعهد کرد که معارف را در رأس برنامه‌های حکومت قرار می‌دهد.[3]

رئیس جمهور غنی در مراسم آغاز سال تعلیمی ۱۳۹۷هـ ش نیز بر تعهدات گذشته خود مواردی تازه‌ی نیز افزود و گفت که تا دو سال آینده برای ۶۰۰۰ مکتب تعمیرهای جدید اعمار خواهد شد، مکاتب مرکز و ولایات کشور را با انترنت وصل خواهد ساخت و نیز تأکید نمود که تا ۲۷ ماه اسد سال جاری تعهد خود را در رابطه به بلند بردن معاشات معلمان عملی خواهد کرد.[4]

با این حال از تعهدات اخیر رئیس جمهور غنی چند ماه می گذرد، اما معارف در همان وضعیتی به سر می برد و نشانه‌ی از عملی شدن تعهدات اشرف غنی به چشم نمی خورد. در این زمینه، گزارش اخیر مشترک یونیسف و وزارت معارف افغانستان حاکی خوبی از وضعیت ناگوار معارف در کشور می‌باشد.

واقعیت‌های تلخ معارف

- **مدیریت طالبان بر معارف؛** با آن‌که گروه طالبان در ساحات تحت کنترول شان بدون مکاتب دخترانه به سایر فعالیت‌های ادارات تعلیمی اجازه داده است، اما در عین حال جریان تعلیم و تربیه در آن مناطق را نیز نظارت می‌نمایند.

طالبان برای نظارت مکاتب در ساحات تحت کنترول شان کمیسیونی مشخصی دارد که جریانات معارف را نظارت می‌کند، در بخشی از نظارت آن‌ها تغییراتی در نصاب تعلیمی دولت افغانستان نیز وارد شده است.

مرکز مطالعات استراتیژیک و منطقوی به معلوماتی دست یافته است که نشان می‌دهد، طالبان در چندین ولایت (از جمله میدان وردگ، لوگر، غزنی، کندز، ننگرهار، کنر، هلمند و غیره) در مناطق تحت کنترول خود مکاتب را نظارت و مدیریت می‌کنند و در مواردی مدیریت و تصامیم آنان با تصامیم دولت در تصادم بوده که به دلیلش گاه‌گاهی شمار زیادی از مکاتب با تهدید مسدود شدن نیز مواجه شده است. به گونهٔ مثال چندی قبل با بانکی ساختن سیستم معاشات در برخی مناطق تحت کنترول طالبان تمام کارمندان معارف از سوی این گروه از اخذ معاشات از طریق بانک منع گردیدند و تا حدود شش ماه معاشات خویش را دریافت نکرده بودند.

به اساس معلوماتی که به مرکز مطالعات استراتیژیک و منطقوی رسیده است، طالبان در این مناطق به گونهٔ دوامدار و منظم از جریان درسی، حاضری معلمین و نیز نصاب درسی نظارت می‌کنند. طالبان در صنوف مختلف مضامین چون: «الخیرالکثیر للمجاهد والأسیر، اذکار صبح و شام و دعاها، نماز آسان فارسی، تعلیم الاسلام و تیسیرالمنطق» را نیز اضافه کرده‌اند.

- **متأثر بودن معارف از فعالیت های انتخاباتی؛** مانند انتخابات دوره‌های قبلی، امسال نیز با آغاز روند پروسهٔ ثبت‌نام رأی دهنده‌گان اکثریت این مراکز در مکاتب فعالیت می‌کنند. این مسئله از یک‌سو مردم را نگران امنیت مکاتب و اطفال شان ساخته است، چون در حال حاضر یکی از اهداف نظامی مخالفین مسلح دولت هدف قراردادن این مراکز نیز است؛ اما از سوی دیگر به دلیل عدم شفافیت در پروسه ثبت‌نام و موجودیت فساد، در برخی مکاتب معلمان و مدیران مکاتب مصروف جمع‌آوری تذکره‌های شاگردان و فروش آن‌ها بر نامزدان انتخابات پارلمانی اند.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

مرکز مطالعات استراتیژیک و منطقوی به معلوماتی دست یافته است که نشان می‌دهد در برخی از مکاتب شهر کابل برخی از معلمان و مدیران در مکاتب به بهانهٔ ساخت شهادتنامه‌ها از شاگردان صنوف دوازدهم تذکره‌های آن‌ها را جمع‌آوری می‌کنند و در مقابل پول بر نامزدان انتخابات می‌فروشند و این وضعیت روند تدریس در مکاتب را مختل ساخته است.

- **تهدیدات امنیتی در برابر معارف:** جنگ و ناامنی چلنج دیگری در برابر معارف افغانستان می‌باشد. گروه طالبان در ساحات تحت کنترول شان به میل خود از جریان تعلیم و تربیه نظارت می‌نمایند و نصاب خود را در آن تدریس می‌کنند؛ اما ساحات نیز در افغانستان وجود دارند که یا مکاتب به دلیل جنگ مسدود اند و یا هم از سوی گروهای مخالف مسلح دولت مسدود شده‌اند و به کسی اجازه داده نمی‌شود تا راهی مکتب شود. در این میان به تازه‌گی گروه داعش با پخش خبرنامه‌ی گفته اند که مکاتب را در ولایت ننگرهار هدف قرار می‌دهند و مردم باید از رفتن کودکان شان به مکتب‌ها جلوگیری کنند.[5]
- **کیفیت پایین و ضعف مدیریت:** با آن‌که در طول بیش از یک‌ونیم دههٔ گذشته معارف افغانستان از نظر کمیت پیشرفت قابل ملاحظه‌ای داشته است، اما کیفیت و سطح پایین تعلیمی در معارف افغانستان، هنوز هم یکی از چلنج‌های مهم به شمار می‌رود. براساس آمار وزارت معارف افغانستان تنها ۲۷ درصد از (۱۷۰۰۰۰) تن معلم، کمترین شرایط یک معلم مسلکی یعنی فراغت از صنف چهارده را دارا می‌باشند و این وضعیت در کنار عوامل دیگر، مستقیما بر کیفیت و سطح تعلیم در کشور تأثیر گذاشته است.[6]

از سوی دیگر، پایین بودن توانمندی اجرائیوی سکتور معارف در مرکز و ولایات، کمبود ظرفیت‌های کادری و کاری متخصص و گماشتن افراد غیر مسلکی به دلیل فساد اداری موجود در معارف افغانستان، مشکل ضعف مدیریت و نظارت را به بار آورده است.

پایان

[1] وزارت معارف افغانستان: «گزارش وزارت معارف و یونیسف در مورد اطفال بیرون از مکتب نشر شد»، ۱۳ جوزا ۱۳۹۷هـ ش: http://moe.gov.af/fa/news/73880

[2] کلید گروپ: «وعده‌های که عملی نشد»، ۱۹ میزان ۱۳۹۵هـ ش: http://tkg.af/%D9%88%D8%B9%D8%AF%D9%87%E2%80%8E%D9%87%D8%A7%DB%8C%DB%8C-%DA%A9%D9%87-%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C-/%D9%86%D8%B4%D8%AF

[3] بی بی سی فارسی: «شروع مکاتب در افغانستان؛ غنی برای 'وعده‌های عملی نشده' پوزش خواست» ۲۲ مارچ ۲۰۱۶م، لینک گزارش: http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2016/03/160322_k04_first_school_day_president_admits_failure

[4] دفتر ریاست جمهوری اسلامی افغانستان، «سال جدید تعلیمی با نواخته شدن زنگ مکتب توسط رئیس جمهور غنی، آغاز شد»، ۴ حمل ۱۳۹۷ هـ ش: https://president.gov.af/fa/News/90142018

[5] رادیو آزادی: «نگرانی وزارت معارف از هشدار داعش به مکاتب ننگرهار!» ۱۴ جوزا ۱۳۹۷هـ ش: https://da.azadiradio.com/a/29269899.html

[6] وزارت معارف افغانستان، «چلنج‌های کلیدی»: http://moe.gov.af/fa/page/2020

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ